

NÁZVOSLOVIE

NÁVRH SLOVENSKEJ STRATIGRAFICKEJ KLASIFIKÁCIE A TERMINOLÓGIE

V časopise Věstník ÚÚG 35, 1960, str. 95—110 bolo uverejnené uznesenie konferencie o československej stratigrafickej terminológii v Libliciaci, ktoré vstúpilo do platnosti od 1. januára 1960. Uznesenie a názvy stratigrafických jednotiek boli uverejnené v českej reči a v mnohých prípadoch pochopiteľne nevyhovujú zásadám slovenského jazyka. Preto ich slovenskí geologickí pracovníci nemohli používať.

R. 1961 Medzinárodná subkomisia pre stratigrafickú terminológiu pri Medzinárodnom geol. kongrese (Kodaň) uverejnila „Návrh zásad stratigrafickej klasifikácie a terminológie“. Návrhy vypracoval na základe návrhov viacerých autorov I. D. Hedberg. I. Chlupáč (1963) diskutoval o niektorých problémoch uverejnených subkomisiou pre stratigrafické názvoslovie.

Keďže dosiaľ neexistuje návrh stratigrafickej klasifikácie a terminológie v slovenskom jazyku, pokladáme za potrebné predložiť nový návrh a diskutovať o niektorých problémoch stratigrafickej klasifikácie.

Všetky pripomienky a diskusné príspevky k návrhom „Zásad medzinárodnej stratigrafickej klasifikácie a terminológie“ a „Slovenskej stratigrafickej klasifikácie a terminológie“ prosíme poslať do 31. 6. 1964 na adresu: Prof. D. Andrusov, Katedra geológie UK, Gottwaldovo nám., Bratislava.

ZÁKLADNÉ PRAVIDLÁ STRATIGRAFICKEJ KLASIFIKÁCIE A TERMINOLÓGIE

Stratigrafia je odvetvie historickej geológie, ktoré sa zaoberá formou, usporiadaním, rozšírením, chronologickou sukcesiou, klasifikáciou a vzájomnými vzťahmi vrstiev zemskej kôry a iných pridružených horninových telies (magmatických a metamorfovaných) v normálnom slede so zreteľom na všetky charakteristické vlastnosti a znaky, ktorými sa horniny vyznačujú. Zahrňuje vznik, zloženie, vek, históriu a vzájomné vzťahy vývinu organizmov a neschíselné iné znaky jednotlivých časových úsekov. Študuje teda zmenu zemského povrchu v čase. Niektoré nevrstevné horninové komplexy sú tiež predmetom štúdia stratigrafie.

V československých pravidlách (1960) boli odlišené jednotky medzinárodnej stratigrafickej stupnice (všeobecné), geochronologické a regionálne stratigrafické.

Porovnávací tabuľka jednotiek medzinárodnej regionálnej stratigrafickej a geochronologickej stupnice (čs. stratigrafická terminológia, 1960) s návrhom na slovenské označenie

Všeobecná stratigrafická stupnica		Geochronologická stupnica		Regionálna stratigrafická stupnica	
česky	slov.	česky	slov.	česky	slov.
skupina		éra		série souvrství	séria súvrství
útvár		perioda	perióda		
oddělení		epocha			
stupeň podstupeň		věk	vek		
		doba		vrstvy	
pásmo (zóna)		období	obdobie	poloha	

V medzinárodných zásadách stratigrafickej klasifikácie boli odlišené tri kategórie stratigrafických jednotiek: biostratigrafické, litostratigrafické a chronostratigrafické. Litostratigrafické jednotky odpovedajú v čs. návrhu jednotkám regionálnej stratigrafickej stupnice.

Návrh medzinárodnej stratigrafickej klasifikácie je výsledkom rokovania Medzinárodnej komisie pre stratigrafickú klasifikáciu od r. 1952 a treba zdôrazniť, že je značne ovplyvnený názormi anglosaských stratigrafov. Odráža sa to predovšetkým v ostrom odlišovaní a vydeľovaní litostratigrafických jednotiek. Európski stratigrafovia sú zameraní predovšetkým biostratigraficky a litostratigrafické kritériá pokladajú za prvý krok k stanoveniu stratigrafie. Snažia sa predovšetkým o určenie relatívneho veku na základe vedúcich skamenelín. Článok J. Rogersa (1959) umožňuje pochopiť vývoj stratigrafie a stratigrafického nazerania severoamerických autorov. Rozvoj stratigrafie bol silne ovplyvnený výsledkami práce naftových geológov, ktorí mali bohatý stratigrafický materiál, pre ktorých najdôležitejšie sú litologické vlastnosti, pričom vek bol z hľadiska ekonomiky a prospekcie na naftu podradný. Dôležité bolo len stanoviť sled litologických jednotiek, ich vzájomný vzťah, pričom ich pozícia v medzinárodnej stratigrafickej stupnici bola často nejasná. To je tiež jeden z dôvodov, prečo zavádza toľko lokálnych názvov. Toto veľmi sťažuje stratigrafické porovnanie vzdialených oblastí.

Na druhej strane európski stratigrafovia sa zameriavali na štúdium biostratigrafie, pričom za základ slúžila Oppelova definícia zóny a všetko sa ponímalo časovo. Stratigrafovia sa snažili o zistenie javov, ktoré sa udiali v časovom rozpätí stupňa, zóny a pod. Prirodzene takýto postup umožňoval lepšie porovnanie stratigrafie aj vzdialených oblastí. V podstate možno povedať, že toto je príčinou nesúhlasu sovietskych, francúzskych a niektorých iných európskych stratigrafov na jednej strane a najmä anglosaských stratigrafov na druhej strane.

V podstate zastávame názor, že stratigrafia existuje len jedna, pričom dnes za jej základ slúži štúdium vývoja organického sveta v čase a priestore. Litologická náplň je zo stratigrafického hľadiska menej dôležitá. Medzinárodná klasifikácia a terminológia vnáša do biostratigrafie istý chaos (ako správne zdôrazňuje I. Chlupáč, 1960). Tento chaos spočíva v tom, že sa opúšťa pôvodná Oppelova definícia zóny, ktorá bezpochyby musí slúžiť ako základ stratigrafie (pozri aj J. W. Arkell, 1933, 1956).

Jednotlivé kategórie litostratigrafických, biostratigrafických a chronologických jednotiek vysvetlil I. Chlupáč (1961). Aby došlo k zjednoteniu v medzinárodnom meradle, sme nútení prijať zásady medzinárodnej stratigrafickej klasifikácie a slovenské znenie termínov uvádzame v tabuľke. Ako termín voľného používania ponechávame výrazy stratigrafický člen. Horizont (litologický, faunistický) je poloha malej hrúbky, ale výrazného zloženia. Formácia je súbor facií viazaný na istú fázu tektonického vývinu danej oblasti (platformy a geosynklinálnej vrásovej sústavy).

Z tabuľky vidieť, že v Medzinárodnej stratigrafickej klasifikácii nie sú uvedené naše všeobecné stratigrafické jednotky. Z toho dôvodu pri chronostratigrafickej klasifikácii sú uvedené nielen jednotky používané pre vyznačovanie časových úsekov, ale aj všeobecné jednotky vyčlenené na biostratigrafickom základe.

STRATIGRAFICKÁ KLASIFIKÁCIA
(Stratigraphic classification and Terminology, 1961, pp. 35–38) s doplnením slovenského znenia

Klasifikácia	J e d n o t k y					
	anglicky	francúzsky	nemecky	rusky	česky**	slovensky
Litologická klasifikácia (= miestna regionálna škála)	supergroup group formation member	supergruppe groupe formation membre	Hauptgruppe Gruppe Folge Glieder Bank Schicht Flötz	комплекс серия свита пачка пласт слои	série soustvíví vrstvy vrstva poloha lavice	séria súvrstvie vrstvy vrstva poloha lavice
	bed	cap lit couverte				
Biostratigrafická klasifikácia	zonule	zonule	Zonula	зонула	zonula	zonula
	subzone epibole	subzone épirole	Subzone Hauptlager	подзона эпибола	subzóna zóna maxim. rozvoje akrozóna	subzóna zóna maxim. rozvoja akrozóna
Chronostratigrafická* (medzinárodná stratigrafická klasifikácia)	range-zone acrozone	acrozone zone de repartition	Biozone „Range-zone“ Faunezone	био зона		
	assemblage-zone cenozone	zone d'association cenozone	„Coenozone“ Assemblage-zone	зона опель-зона	kenozóna	kenozóna
Geochronologické (časové) termíny	erathem	erathem	Ärathem	группа	skupina, grupa	skupina
	system series stage substage chronozone	système série étage sous-étage chronozone	Formation Serie Stufe Unterstufe Chronozone	система отдел ярус подярус зона опель-зона	útvar oddelení stupeň podstupeň chronozóna	útvar oddelenie stupeň podstupeň chronozóna
era	era	ère	Ära	эра	éra	éra
	period epoch age (time)	periode époque âge	Periode Epoche Alter (Zeit)	период эпоха рек время	perioda epocha vek doba, čas	periód epocha vek doba, čas

* Podľa názoru autorov ide tiež o členy medzinárodnej stratigrafickej škály založenej na biostratigrafickom základe.

** Česká terminológia bola schválená v Liblicích (1. c.).

SLOVENSKÉ NÁZVY STRATIGRAFICKÝCH JEDNOTIEK

V návrhu českej terminológie sa nadväzuje na názvy medzinárodné. Pretože však odvodzovanie názvov v niektorých prípadoch odporuje zásadám slovenského jazyka, musíme v slovenských prácach upraviť český návrh (urobili sme to po konzultácii so s. Dr. Jánom Horeckým z Ústavu slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied).

Základné zásady pri písaní názvov stratigrafických jednotiek sú tieto:

1. Všetky názvy sa píšú malým začiatočným písmenom.
2. Názvy odvodené od gréckych a latinských slov sa poslovenčujú podľa všeobecnej tendencie slovenského jazyka (Tithon podľa antického boha bude znieť titón).

3. Latinské c sa mení na k.

4. Názvy odvodené od slov živých jazykov sa budú písať podľa pôvodného pravopisu bez cudzej koncovky (franc. Oxfordien — oxford).

Podobné názvy odvodené od cudzích geografických názvov sa budú písať pôvodným pravopisom.

5. V niektorých prípadoch nie je možné použiť za základ cudzie znenie názvu, ale treba ho odvodiť od pôvodného koreňa, napr. bajok (nie od franc. znenia Bajocien, ale z pôvodného latinského názvu mesta Bajocium, c v koncovke sa mení na k).

Pre úplnosť uvádzame všetky názvy stratigrafických jednotiek v podstate podľa českého znenia, prispôbené požiadavkám slov. jazyka, pričom vzájomný sled názvov neodráža náš názor, ku ktorej kategórii patria.

PRAHORY, ARCHAIKUM, ARCHEOZOIKUM
STAROHORY, ALGONKIUM, PROTEROZOIKUM
PRVOHORY, PALEOZOIKUM

KAMBRIUM

spodné kambrium, georg
stredné kambrium, acad
vrchné kambrium, potsdam

ORDOVIK — [odvodené nie od anglic. Ordovician, ale od pôvodného lat. názvu Walesu — Ordovicia (c sa mení na k)].
tremadoc (čítaj tremadok)

skiddav
(arenig)
llandeil
llanvirn
caradoc (čítaj karadok)
ashgill (čítaj ašgil)

SILUR

(GOTHLAND)
llandoverý
(valent)
wenlock
(salop)
v západoeurópskom vývoji
ludlow
(downton) (čítaj dauntn)

v českom vývoji:
budňan
lochkov

DEVON

spodný devon

v porýnskom vývoji:
 gedín (čítaj žedin)
 koblenz (čítaj koblenc)
 siegen (čítaj zigen)
 ems
 stredný devon
 eifel
 (couvin)
 givet

v českom vývoji:
 zlíčov
 prag

vrchný devon:
 frasn
 famenn

KARBON, KAMEŇOUHOLNÝ ÚTVAR

spodný karbon, dinant, kulm
 mississipp
 tournai (čítaj turné)
 visé
 vrchný karbon
 pennsylvan
 namur
 baškir
 westfal
 (moskov)
 stefan
 (ural)

PERM, DYAS

spodný perm, červená jalovina
 („Rotliegendes“ nem.)
 autun
 (artinsk)
 saxon
 (kungur) (odvodené nie od cudzieho
 pôvodného znenia stupňa, ale od
 pickej lokality Kungur na strednom
 Urale)
 vrchný perm, zechstein (čítaj cechštajn)
 thuring
 (kazaň)

DRUHOHORY, MEZOZOIKUM, SEKUNDÉR

TRIAS

germánsky vývoj triasu:
 pestrý pieskovec, buntsandstein
 röt
 lastúrnatý vápenec, muschelkalk
 (čítaj mušelkalk)
 keuper (čítaj kojper)
 alpský vývoj triasu:
 spodný trias
 skyt. werfen
 stredný trias:
 anis
 (virglor)
 ladin
 vrchný trias:
 karn (podľa lat. Carnia)
 norik (podľa lat. Noricum)
 rét (podľa lat. názvu Rhaetia)

JURA

lias, čierna jura:
 hettang (čítaj etanž)
 sinemur
 lotharing (čítaj lotaring)
 pliensbach (čítaj plínsbach)
 charmouth (čítaj čermut)
 domer
 toark (podľa lat. Toarcium)
 hnedá jura, dogger:
 aalen
 bajok (podľa lat. Bajocium)
 bath (čítaj bat)
 vesul
 bradford
 kelloway (čítaj kelovej)
 biela jura, malm
 oxford

lusitan
argov
raurak (podľa lat. Rauracia)
sequan
kimmeridge (čítaj kimeridž)
pteroceer
virgul
portland
bonon
purbeck (čítaj purbek)
titón podľa antického boha Tithona)

KRIEDA

spodná krieda:
neokom
berrias
valangin (čítaj valanzin)
hauteriv (čítaj oteriv)

barrēm (čítaj barēm)
urgon
apt
bedoul (čítaj bedul)
gargas
alb
gault (čítaj golt)
vrchná krieda:
cenoman (podľa lat. Cenomanum)
vracon (čítaj vrakon)
rotomag (podľa lat. Rothomagus)
turon
senon
emscher (čítaj emšer)
coniac (čítaj koňak)
santon (odvodené od fr. názvu stupňa)
atur
kampan (podľa lat. Campania)
maastricht (čítaj maastricht)

TREŤOHORY, TERCIÉR, KENOZOIKUM

PALEOGÉN

dan
paleocén:
mont
landen
thanet
sparnak (podľa lat. Sparnacum)
eocén:
yprés
lutét
biarritz
léd
auvers (čítaj overs)
barton
lud
priabon
oligocén:
(tongr)
sannois (čítaj sanoaz)
(lattorf)
stamp
rupel
chat
akvitan (podľa lat. Aquitania)

NEOGÉN

miocén:
burdigal
vindobon
helvét
tortón
sarmat
volhyň
bessarab
cherson
pliocén:
(sahel)
(meot)
plaisant (čítaj plézanť)
(pont)
ast
(dák)
kalabr (od lat. Calabria)
(panon).

D. Andrusov a E. Scheibner,
za slovenskú skupinu Čs. národ. stratigr. komitétu

POZNÁMKA M. MIŠÍKA

K NÁVRHU SLOVENSKEJ STRATIGRAFICKEJ KLASIFIKÁCIE A TERMINOLÓGIE

„Bolo by dobré koncové „c“ prepisovať na „k“ aj v nelatinských názvoch: caradok, tremadok, tak isto foneticky prepisovať koncové „dže“ na „dž“ — kimeridž. Koncové „pp“ písať „p“ — mississip. Vzhľadom na veľmi vžitú zvyklosť navrhujem ponechať „nór“ namiesto „norik“ a „valanz“ namiesto „valangin“.

Odpoveď: „Otázka písania cudzích mien odvodených od nelatinského názvu sa prediskutovala s jazykovými odborníkmi. Celková tendencia je písať cudzie nelatinské názvy pôvodným pravopisom, a nie foneticky prepisovať, ako to sčasti navrhuje doc. dr. M. Mišík. „Norik“ musíme písať preto, lebo je odvodený od latinského Noricum, podobné dôvody sú pri ďalšom názve.“